

YEMEN'DE İÇ SAVAŞ VE İNSANİ KRİZİN BOYUTLARI

CIVIL WAR IN YEMEN AND EXTENT OF HUMANITARIAN CRISIS

Yrd. Doç. Dr. Gül Seda ACET

Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, seda.acet@gop.edu.tr/sedaacet@hotmail.com, Tokat/Türkiye

ÖZ

Arap Baharı olarak adlandırılan ve aslından baharın güzellikleriyle uzaktan yakından ilgisi olmayan süreç Ortadoğu'da bölge ülkelerini teker teker etkisi altına almış, Yemen de bu etkiden uzak kalamamıştır. Ancak Yemen'de yaşanan iç savaşın nedenlerini sadece Arap Baharı'na bağlamak doğru bir yaklaşım da değildir. Ülkede kırk yılı aşkın bir süredir bölünmeler ve iç savaşa varan mezhep kökenli çatışmalar olagelmıştır. Arap Baharı ise bu sürece yeni bir isim verilmesi ve yaşananların uluslararası gündeme taşınması noktasında etki etmiştir. Yemen'in bugünkü durumunda Şii kökenli Husileri destekleyen İran ile Sünnilere ve hükümete destek veren Suudi Arabistan'ın da etkisi büyüktür. İran tarafından desteklenen Husilerin, ülkede önemli noktaları ele geçirmeye başlaması ile ülkede yeni bir zorlu süreç başlamıştır. 2015 yılında ülkede kilit noktaları ele geçirerek ilerleyen Husileri durdurmak adına Suudi Arabistan önderliğindeki koalisyon Yemen'e hava operasyonu başlatmıştır. Bu hava operasyonları ve ülkede uygulanan abluka yüzünden Yemen'de çok ciddi insani krizler ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada Yemen'in bugün içinde bulunduğu duruma zemin hazırlayan tarihsel geçmiş incelenerek, ülkedeki iç savaşta mezhepsel bölünmenin ve diğer devletlerin etkisi üzerinde durulacaktır. Son olarak ise bütün bu çatışmaların ve iç savaşın Yemen halkı üzerindeki etkisi, ülkedeki insani krizin boyutları ve uluslararası toplumun olaylara yaklaşımı ifade edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Arap Baharı, Yemen, Husiler, Şii/Sunni.

ABSTRACT

The process which is called the Arab Spring and which has no connection whatsoever to the beauties of the spring has affected the countries of the region one by one in the Middle East and Yemen has not been able to stay away from this influence. But it is not the right approach to connect the causes of the civil war in Yemen only to the Arab Spring. There have been sectarian originated conflicts and separations that have been reached to civil war in the country for over 40 years. The Arab Spring has only influenced to give a new name to this process and to bring these events to the international agenda. Iran, which supports the Shiite originated Houthis, and Saudi Arabia, which supports the Sunnis and the government, have great influence in Yemen's present case. In 2015, the coalition under the leadership of the Saudi Arabia initiated an air operation to Yemen to stop the Houthis, who have gained ground by seizing key points in the country. These air operations and the blockade in the country have caused very serious humanitarian crises in Yemen. In this study, the historical background of Yemen, which has triggered the current situation, will be examined and the influence of the sectarian separation and other states in the civil war in the country will be emphasized. Finally, the influence of all these conflicts and the civil war on the people of Yemen, the extent of the humanitarian crisis in the country and the approach of the international community to these events will be expressed.

Keywords: Arab Spring, Yemen, Huis, Shiite/Sunna

1. GİRİŞ

Romalı tüccarlar tarafından konumu, sahip olduğu doğal güzellikleri ve verimli toprakları dolayısı ile "Arabia Felix" yani "Mutlu Arabistan" (Yemen el Said) olarak tanımlanan (Hansen, 2017) Yemen, bugün "mutlu" sıfatıyla çelişen bir durumdadır. Yemen, uzun yıllardır mezhep temelli çatışmalar, siyasi istikrarsızlık ve fakirlikle boğuşan ve bir türlü otoritenin tesis edilemediği bir ülke olagelmıştır. Bu durumun nedenini ülkenin tarihinde aramak gerekir. Tarihi boyunca birçok imparatorluğa (Roma-Pers...) ev sahipliği yapan Yemen uzun bir süre Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetinde kalmıştır. Ancak ülkenin kuzey-güney eksenli bölünmüş yapısı

ve mezhep temelli ayrılıklar yüzünden Osmanlı İmparatorluğu'nun tayin ettiği valiler tarafından yönetilen ülkede düzeni sağlamak oldukça zor olmuştur.

Birinci Dünya Savaşı sonrası bölgede varlığını hissettiren İngiltere ülkedeki bölünmüşlüğü destekler politikalar izlemiş ve Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışıyla beraber Yemen, Kuzey-Güney olmak üzere ikiye bölünmüştür. Çok uzun yıllar iki farklı yönetimle idare edilen Yemen'de birleşmeye dair çabalar olmuştur. Nihayetinde 1988'de iki taraf arasında birleşme görüşmeleri başlamış ve 4 Mayıs 1990'da başkent Sanaa'da düzenlenen zirve ile birleşme gerçekleştirilmiştir (Jawaad, 1997 ve Nonneman, 1997). Kuzey-Güney olarak iki farklı yönetimle idare edilen ülke artık tekli bir yapıya kavuşarak Yemen Cumhuriyeti (Arap Yarımadasının ilk demokratik Cumhuriyeti) adını almıştır (cia.gov, 2017). Ancak bu birleşme ülkede düzeni sağlama konusunda yeterli olmamış aksine birleşmenin ilk zamanlarından beri iki tarafta da tekrar ayrılmaya yönelik çabalar olmuştur (Andrew, 2011). Ülkenin bu durumunda mezhep odağı ile Yemen'i etki alanları olarak gören İran ve Suudi Arabistan'ın etkisi oldukça fazladır. Özellikle 2000'li yıllarda Suudi Arabistan destekli, Sünni Yemen El Kaidesi¹ ve İran destekli Şii Husiler² arasındaki çatışmaların şiddetlenmesi ve bir de Arap Baharı'nın etkisi ile ülkedeki kaos ortamı toplum geneline yayılmıştır. Bu kaos ortamında zarar görmeyen Suudi Arabistan kendi liderliğinde bir koalisyon oluşturarak Yemen'e askeri müdahalede bulunmuştur. Bütün bu ortam Yemen'de ciddi insani krizleri de beraberinde getirmiş ve milyonlarca Yemenli bu ortamdan zarar görmüştür.

Üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde, Yemen tarihi ile ilgili kısa bir bilgi verilerek iç savaşın nedenleri tarihsel boyutuyla ortaya konmaya çalışılmış ve Arap Baharının Yemen üzerindeki yansımaları anlatılmıştır. İkinci bölümünde, ülkedeki mezhepsel bölünmenin nedenleri ve boyutları incelenerek bu bölünmede Suudi Arabistan ve İran'ın etkisi üzerinde durulmuş ve ülkedeki iç savaş ayrıntılandırılmıştır. Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise, bütün bu sürecin sonucu olarak ortaya çıkan insani krizlerin boyutları ele alınarak Yemen'in son durum analizi yapılmıştır.

2.YEMEN İÇ SAVAŞI'NIN TEMEL DİNAMİKLERİ-TARİHSEL ARKA PLAN-

Yemen, tarihi boyunca birçok hanedanlık ve imparatorluğun hakimiyetinde kalmıştır. Roma ve Persler tarafından da birçok defa istilaya uğrayan ülke M.S. 632'de İslam egemenliğine girmiştir. Bu dönemde ülkede bazı aşiretler İslamiyeti kabul etmiş ve bu aşiretlerin bulunduğu bölgeler Emevi ve Abbasi'lerin atadıkları valiler tarafından yönetilmiştir. Yemen 1571'de de Osmanlı İmparatorluğu hakimiyetine geçmiştir. Ancak başta yerel idareciler ve imamlar olmak üzere Osmanlı İmparatorluğunun ülkedeki hakimiyetine karşı tepkiler ortaya çıkmış ve yeni isyanların fitili ateşlenmiştir çünkü yıllarca imamların tahakkümü altında yaşamış olan Yemen halkı için, Osmanlı'nın modernleşme çabaları kabul edilir gelişmeler değildir (Dresch, 2002). Osmanlı'nın varlığını kabullenmeyen ve kendi yönetimlerini kurmak isteyen İmam Yahya ve tarafları başlattıkları isyanda başarılı olmuşlar ve zaten zor durumda olan Osmanlı mağlup olmuştur (Burrowes, 2010: 18).

Yemen'de ilerleyen süreçte, Şii mezhebinin bir kolu olan ve aynı zamanda İmam Yahya'nın da mensubu olduğu Zeydilik³, Osmanlı İmparatorluğu tarafından tanınmak zorunda kalınmış ve bölgedeki varlıkları kabul edilmiştir (Gün, 2012: 123). Daha sonra, İngiltere'nin Aden Körfezi ile Hindistan yolunun güvenliğini sağlama adına buraya sahip olma isteği ile Yemen artık uluslararası rekabetin de bir parçası olmuştur (Kurşun, 2014). İngiltere'nin bu amaçla güney üzerinde etkili olması ile ülkede Kuzey-Güney bölünmesi net bir şekilde ortaya çıkmış ve iki bölge rekabeti bitmemek üzere başlamıştır. İngiltere'nin Güney üzerindeki etkisi ve Birinci Dünya Savaşı'nın Osmanlı aleyhine bitmesi ile Osmanlı 1918 yılında Kuzey Yemen'i terk ederek idareyi İmam Yahya'ya bırakmış, İmam Yahya da bağımsızlığını ilan etmiş ve Kuzey Yemen'deki hakimiyeti başlamıştır (Boucek and Ottoway, 2010: 63). 1962'de subay olan Ali Abdullah Salih öncülüğünde Kuzey

¹ *Yemen veya Arap Yarımadası El Kaidesi* ile *Husiler. Yemen veya Arap Yarımadası El Kaidesi* (Tanzimü'l-Kaide fi Cezireti'l-Arab) diğer adıyla *Ensârü 'ş-Şeria* (Şeriatin Yardımcıları), uluslararası terörist organizasyon El Kaide'nin Yemen ve Suudi Arabistan şubesi. Şu anda Yemen'de savaşmakta olan gruplardan *Ensârullah* (Allah'ın Yardımcıları) veya *Eş-Şebâbü 'l-Mü'min* (İnançlı Gençler) gibi adlar taşıyan Zeydi Husiler ise El Kaide'ye göre çok daha güçlü özelliklere sahip. Tomar, C. (2015). "Zeydilik, Husiler ve El Kaide: Yemen'de neler oluyor?", <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/zeydilik-husiler-ve-el-kaide-yemende-neler-oluyor>

² Husiler söylem olarak Zeydilerin bir kısmını temsil eden ve Zeydilerin kimlik mücadelesini verdiği iddia eden bir harekettir. Ancak gerçekte Zeydi inancını terk edip Rafizi (Şia) inancına döndükleri bilinmektedir. Bu nedene Husi'lerin Zeydi'lerin silahlı kolu olarak tanımlanması hatalı bir tanımlamadır. Husi'ler Yemen'in %30'una yakını oluşturulan Zeydi'lerin 1980'li yıllardan bu yana Şii misyonerler tarafından Şiileştirilen koludur. Bedruddin el Husi liderliğindeki Zeydi aşiret 12 İmam Şia'sına geçerek İran ile ilişkiler geliştirmiştir. Husi'lerin liderliğini babası Bedruddin el Husi'nin yerine geçen ve İran'a askeri ve dini eğitim alan Abdulmelik el Husi yapmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz Knysch, A. (2001). "The "Tariqa" on a Landcruiser: The Resurgence of Sufism in Yemen", Middle East Journal, 5(53): 399-414

³ Hz. Ali'nin çocuklarından Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd'e mensup olanlara verilen isimdir. Şia'nın diğer kolu olan Zeydiyye, fikhî görüşleri itibarıyla Hanefî mezhebine bir hayli yakındır. Genellikle Yemen Şiileri olarak adlandırılırlar. Hz. Ali ile beraber diğer halifeleri de kabul ederler ve dolayısı ile sunilere yakındırlar. Sünnilerle aralarında ki en önemli fark Zeydilerin Hz. Ali'den sonra hiçbir halifeyi tanınamalarıdır. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Knysch, A. (2001). "The "Tariqa" on a Landcruiser: The Resurgence of Sufism in Yemen", Middle East Journal, 5(53): 399-414.

Yemen’de imamlık idaresine karşı bir askeri darbe gerçekleştirilmiştir (britannica.com²⁰¹⁷). Salih, Yemen Arap Cumhuriyeti’nin ilan edildiğini açıklamış ve kendisini Kuzey Yemen’de Yemen Arap Cumhuriyeti’nin Başkanı olarak ilan etmiştir (Kumbul, 2017 ve Boucek and Ottoway, 2010: 65). Güney Yemen için ise, 1839 yılında İngiliz işgaliyle başlayan dönem, Güney Yemen’in İngiliz protektorasına girmesiyle devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrası sömürgelerin bağımsızlığını kazanma sürecinde İngiltere de Yemen’e bağımsızlığını vermiş ve 30 Kasım 1967 tarihinde Güney Yemen’de Ali Salim El-Beid liderliğinde Güney Yemen Halk Cumhuriyeti’nin kurulduğu açıklanmıştır (Türel, 2011: 152 ve Burrowes, 2010: 10-12). Ülkenin bu iki farklı devleti barındıran bölünmüş yapısı istikrarın sağlanmasını engellemiştir. Uzun bir süre devam eden bu çatışma ortamında iki tarafın birleşmesine yönelik talepler artmış ve 1988’de başlayan birleşme müzakerelerinin ardından nihayetinde iki tarafın birleşmesi ile 22 Mayıs 1990’da Yemen Cumhuriyeti kurulmuştur (Lux, 2009: 376). Kuzey tarafı birleşmeden ziyade bir konfederasyon istese de, kendi tarafının liderliğinde bir birleşmeye razı olmuştur (Sharif, 1994: 83-84). Birleşme sonrası yeni hükümet kurulmuş ve 1993’e kadar süren geçiş sürecinin ardından yapılan seçimlerle yeni meclis oluşturulmuştur (Sharif, 1994: 83-84). Ancak ülke tarihindeki tecrübelerle bakılacak olursa, iki taraf arasındaki farklar göz önüne alındığında Yemen Cumhuriyeti’nin istikrarı sağlayabilmesinin oldukça zor olduğu aşıkardı, nitekim de öyle olmuştur (Gün, 2012: 123).

Kuzey ve Güneyin birleşmesi ile kurulan hükümette iki tarafta daha fazla söz sahibi olmayı talep etmişlerdir. Ancak Kuzey Yemen’in başında bulunan Ali Abdullah Salih’in birleşik Yemen’in başına geçmesi ile bu talep Güney açısından karşılıksız kalmıştır. Güney tarafı Kuzey ağırlıklı etkisi ile kurulan hükümet tarafından tahakküm altında olduklarını ve kimlik ve değerlerini kaybettiklerini dile getirmekteydi. Bu yönde herhangi bir talepleri olduğu zaman da bu talepler Salih tarafından reddediliyordu. Bu gelişmelerin ardından güney tarafı yeniden ayrılık talepleri ile yeni bir isyan başlatarak 1994 yılının ortasında yeniden bağımsızlığını ilan etmiştir. Fakat bu ayrılık iki ay sürmüş Kuzeye bağlı ordu birlikleri güneydeki ayaklanmaları bastırmıştır. Bu durum kurulan hükümetin meşruiyet sorunlarını ortaya çıkarmıştır (Hill ve Nonneman, 2011:7; Sharif, 2011).

Yemen nüfusunun kabaca %35-40’ını oluşturan ve başkent Sanaa’nın kuzeyinde yoğun şekilde yerleşen bir Şii topluluğu (mezhebi) olan Zeydilerin içinden çıkmış bir isyancı grup olan Kuzeydeki Husiler, hiçbir zaman diğer kesimlerle bir araya gelememiş herhangi bir siyasi oluşumda bulunmamış ancak ülkenin bütünlüğüne tehdit oluşturmuşlardır (Etheredge, 2011: 80). 2003 yılında Sanaa’da bir cami ziyaretinde bulunan Salih’in çıkışı sırasında sloganlarla gösterilerde bulunan Husilerin bu hareketi Husiler ile hükümet arasında gerilimli bir dönemin başlangıcını ifade etmiştir (International Crisis Group, Middle East Report, 2009: 5). Bundan sonra Husiler, Salih rejimine karşı kendilerine ayrımcılık yapıldığı ve hükümette söz sahibi edilmedikleri gerekçesi ile Hüseyin Bedruddin el Husi liderliğinde bir isyan başlatmışlardır (Gün, 2012: 124). Ancak El-Husi, 2004 yılında Yemen Ordusu tarafından öldürülmüş ve bu gelişme Husi isyanlarının ateşini arttırmış ve olayları şiddetlendirmiştir. Hüseyin El-Husin’in ölümünün ardından kardeşi Abdulmelik El-Husi Husilerin yeni lideri olmuştur (International Crisis Group, Middle East Report, 2009: 3). Artık Husiler ülke genelinde oldukça fazla destek görmeye başlamış ve İran’dan da gördüğü destek ile elleri gittikçe kuvvetlenmiştir (Worth, 2009). Bu gelişme ülkedeki gerilimi arttırmış ancak gerilimi arttıran bir diğer etmen ise Suudi Arabistan’ın da olaylara dahil olması olmuştur.

2009 yılında Husiler, Yemen’de Selefilik desteklediği ve hükümetle yakın ilişkiler kurduğu gerekçesi ile isyanlarını Arabistan topraklarına da taşımıştır. Bu gelişme ile beraber Suudi Arabistan kara ve hava kuvvetlerini bölgeye sevk ederek karşılık vermiştir. Artık Yemen’de Şii mezhebi ile yakınlığı dolayısı ile Husilere destek veren İran ve buna karşılık Sunnileri ve hükümeti destekleyen Suudi Arabistan’ın karşı karşıya geldiği açıkça ortaya çıkmıştır. (Hill ve Nonneman, 2011; SDAM Rapor, 2017; Philips, 2010: 85).

Yemen’in tarihine göz atıldığında istikrardan ve merkezi otoriteden oldukça uzak bölünmüş ve çift başlı bir devlet karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanında farklı mezheplerinde kendi aralarındaki anlaşmazlığın ayyuka çıktığı ve idarenin güçleştiği de ifade edilebilir. Bu bölünmüş yapı yüzünden ülkede otoriteyi sağlamak daha da güçleşmiştir. Nihayetinde, sahip olduğu güzellikler sayesinde “Mutlu Arabistan” olarak adlandırılan Yemen’in aslında hiçte mutlu bir geçmişe sahip olmadığı, günümüzde de durumunun gittikçe kötüleştiği ve önümüzdeki zamanlar için de pek bir umudun olmadığı söylenebilir.

2.1. Yemen’de Arap Baharı ve Mezhep Çatışmaları

Yemen’deki iç savaşı tetikleyen en önemli unsur Suudi Arabistan ve İran’ın rekabeti olmuştur. Suudi Arabistan ile Yemen arasındaki ilişkiler genellikle gergin olmak üzere uzun yıllar boyunca süregelmiştir. Suudi Arabistan, 1962’de Yemen’de cumhuriyetçilere karşı monarşinin varlığının devamını savunmuş ve cumhuriyete karşı olduğunu ifade etmiştir. Bu dönemde gerilen ilişkiler uzun yıllar devam eden sınır

anlaşmazlıkları yüzünden daha da gerilmiştir (Salisbury, 2015). İki ülke arasında krize neden olan diğer gelişme ise, 1991 Körfez Savaşı sırasında Irak'a müdahale kararında Yemen'in, BMGK'de aleyhte oy kullanması olmuş. İşgal sırasında Irak'ı destekleyen Yemen'in bu tavrının üzerine Suudi Arabistan ülkede çalışan yaklaşık bir milyon Yemenliyi sınır dışı etmiş ve ülkeye başka göçmen Yemenlilerin gelmemesi için iki ülke arasına büyük duvarlar inşa etmeye başlamıştır (Al-Haj, 2015). İki ülke arasındaki bu ilişkiler sunni olan Suudi Arabistan'ın Husilerin Yemen'de etkili olmasından itibaren farklı bir seyre yönelmiştir. Suudi Arabistan, Husilerin ülkede etkili olmasından itibaren Sunnileri destekleyerek varlığını hissettirmiştir. Husiler karşısında suni hükümeti desteklemiştir (Salisbury, 2015: 4).

İran'ın da Suudi Arabistan gibi Yemen ile ilişkisi yeni değildir. Ortak mezhepsel paydada süregelen ilişkilerin dönüm noktası 1979 İslam Devrimi olmuştur. Devrim sırasında Yemen'deki Husiler İran'ı desteklemiş ve Batı sömürgeciliği konusunda ortak fikirlere sahip olmuşlardır. Devrimden sonra, İran Yemenli Zeydilere, İran'ın Kum şehrinde dini eğitim vermeye başlamıştır. Bu eğitimlerde daha sonra Husi hareketinin liderleri olacak olan Hüseyin El-Husi ve Abdul Malik El-Husi de bulunmuştur (Abdul-Ahad, 2015: 42-43). Bu eğitim süreci Husilerin Yemen'de Sunni iktidara karşı başkaldırıların nedeni olmuştur. Husiler ayrıca bu süreçte İran'dan askeri ve maddi birtakım yardımlar almıştır (Schmitt ve Worth, 2012). Hatta İran'ın Husilere 2009'dan itibaren gemilerle silah ve askeri malzeme yardımı yaptığı BMGK tarafından da açıklanmıştır (Juneau, 2016: 656). İran Yemen'de Şii Husileri desteklerken aslında uzun vadeli planı olan "Şii Hilali" amacını gerçekleştirmek üzere bu amaçta önemli bir jeopolitiğe sahip olan Yemen'i kontrolü altında tutmaya çalışmaktadır. Bu iki ülkenin Yemen üzerinde karşı karşıya gelmesi ülke için dönüm noktalarından biri olmuştur.

Yemen'in dönüm noktalarından bir diğeri de Arap Baharıdır. 2010 yılı sonlarında Tunus'ta başlayan Arap Baharı kısa bir sürede bütün bölgeyi etkisi altına aldı. Her ülkede farklı bir etkisi olan Arap Baharı, Irak, Suriye ve Yemen gibi ülkelerde olarak mezhep temelli iç çatışmalara dönüştü. Arap Baharı'nın yıkıcı etkisinden uzak kalamayan Yemen'de 2011 Ocak'ta halk başkent Sanaa'da El Tağyir meydanında toplanarak gösteriler yapmış ve bu isyan dalgası hızla ülke geneline yayılmıştır (revolutionaryfrontlines.wordpress.com²⁰¹⁷). Halkın hükümetten özgürlük, adalet, rejimin değişmesi ve ekonomik iyileşmeler talepleri ile (Salisbury, 2011) başlayan gösteriler hükümetin sert karşılık vermesi ile şiddetli çatışmalara dönüşmüştür (Fraihat, 2016). Göstericiler 3 Şubat'ta toplanarak "Gazap Günü" olarak adlandırılan ve gençlerin yoğun katılımı ile yeni gösteriler düzenlemişlerdir. Bu yoğun kalabalık 30 yıldır iktidarda olan Salih'in 2013'te görevden ayrılma önerisinin yeterli olmadığını savunuyor ve derhal hükümet değişikliği istediklerini söylüyordu (bbc.com, 2017).

Uzun yıllar istikrarsızlıkla boğuşan Yemen'de Arap Baharı zaten var olan birçok çatışma unsurlarını tetiklemiştir. İran'ın desteklediği Husilerle hükümet arasındaki çatışmalar, hükümetin ve Suudi Arabistan'ın Yemen El-Kaidesine verdiği destek gibi unsurlar ülkenin durumunun daha da kötüleşmesine neden olmuştur (Unruh, 2016: 2). Bununla beraber Yemen'de göstericilere karşı rejim tarafından uygulanan şiddetin boyutu ve sivil kayıplar da her geçen gün armaya devam etmiştir.⁴

Yemen'deki bu krize yönelik uluslararası toplumdan da tepkiler ve çözüm önerileri gelmeye başlamıştır. Bu anlamda ilk tepki Körfez İşbirliği Konseyi'nden (KİK) gelmiştir. KİK, Suudi Arabistan'da Yemen konulu bir toplantı yapılacağını belirterek tarafları davet etmiş görüşmeler başlamıştır. Gerçekleştirilen müzakereler neticesinde taraflar arası görüşmeler neticesinde Konsey tarafından "Barış Planı" hazırlanmıştır. Bu plana göre Devlet Başkanı Salih'in bir an önce görevi bırakması gerekiyordu, ancak Salih bu planın hayata geçmesine engel olmuş ve ülke genelindeki gösteriler şiddetlenmiştir (hurriyet.com, 2011).

KİK, Yemen'de artan şiddet ve sivil kayıpların ardından tekrardan görüşmeler başlatmış. Bu görüşmelerin sonunda Salih bir takım taleplerinin gerçekleştirilmesi koşulu ile KİK tarafından hazırlanan "Yemen Barış Planı"nı 23 Kasım 2011'de imzalayarak ve görevini dönemin Başkan Yardımcısı Abid Rabbu Mansur Hadi'ye devretmiştir. Bu planda Salih, kendisine ve ailesine dokunulmazlık istiyor ve ancak bu dokunulmazlık karşılığında yetkilerinden vazgeçip devredebileceğini belirtiyordu. Bu planda ayrıca, Salih'in ulusal diyalogu ve Devlet Başkanlığını El-Hadi'ye devretmesini ve ulusal birlik hükümetinin kurulması öngörülüyordu (proquest.com²⁰¹⁷). Tarafların karşılıklı anlaşmaları ile Hadi, 21 Şubat 2012'de kurulan "Uzlaş

⁴ "Sana'da 12 Mart'ta gerçekleştirilen gösteriye güvenlik güçleri ateşle karşılık verdi, Kasinof L. (2011). In Yemeni Capital, Security Forces Attack Protest Encampment", The New York Times, <http://www.nytimes.com/2011/03/13/world/middleeast/13YEMEN.html>; 12 Mart 2011. ", 13 Mart'ta Aden şehrinde toplanan göstericilere ateş açılırken 120 kişi yaralandı. Yemen Declares Emergency as Scores of Protesters Killed in Firing, Gulf News, 2011, <http://gulfnews.com/news/uae/emergencies>, Sana'da 18 Mart Cuma günü yönetim karşıtı göstericilere güvenlik güçlerinin açtığı ateş sonucu 52 kişi hayatını kaybetti, 240 kadar gösterici de yaralandı, Yemen Declares Emergency as Scores of Protesters Killed in Firing, Gulf News, 2011, <http://gulfnews.com/news/uae/emergencies>.

Hükümeti'nin" başkanı olarak seçilmiş ve muhalefet ile Hadi hükümeti arasında "Diyalog Süreci" başlamıştır (Semin, 2015: 2).

Yemen'deki bu sancılı sürece dair bir diğer uluslararası tepki BM'den gelmiştir. Yemen'de şiddetin artarak devam etmesi üzerine, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'de 24 Eylül'de 2014 Sayılı karar (UNSC, S/RES/2014) alınmıştır. Bu kararda BMGK şiddetin durdurulması gerektiğini ve Yemen halkının kendi yürüteceği bir siyasi sürece geçilmesinin gerekli olduğu belirtilmiştir. Ancak bütün bu uluslararası çabalar da Yemen'de şiddeti durdurmaya yeterli olmamıştır. Bunun en önemli nedeni KİK liderliğinde imzalanan anlaşma sonrasında siyasi geçiş sürecinin iyi yönetilememesi nedeniyle oluşan otorite boşluğudur. Bu otorite boşluğu zaten birçok sorunla boğuşan Yemen'de yeni sorunların gün yüzüne çıkmasına sebep olmuştur. Bunlar, Kuzey'de 2004'ten beri devam eden Husi isyanının İran desteği ile artması, Güney'de bağımsızlık talebinde bulunan ayrılıkçılar ve Suudi Arabistan'ın desteği ile ülkenin güneyinde giderek güç kazanan el-Kaide sorunudur (Philips, 2010: 26). Arap Baharının etkisi ile bütün bu sorunlar daha da büyümüş ve ülke içinde daha büyük sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Yemen'de ortaya çıkan bu konjonktür bölge için hatta küresel boyutta bir tehdit unsuru olmuştur (Al-Batati ve Fahim, 2015).

Yemen'de yaşanan kriz ve bitmek bilmeyen çatışmaların temelinde yatan neden ülkede var olan ayrılıklar ve bunların özellikle Suudi Arabistan ve İran tarafından desteklenmesidir. Zaten Suudi Arabistan ve İran bölgede mezhepsel yaklaşımlar denilince akla gelen başat ülkelerdendir. Arap Baharı ile beraber bu iki ülkenin bu durumu ayyuka çıkmış ve olaylar süresince mezhepsel hassasiyetleri ışığında hareket etmişlerdir. Bu iki ülkenin, Suriye ve Yemen krizinde nerdeyse tüm politikalarını mezhebi çıkarlar üzerine inşa ettikleri aşikardır (Kıran, 2015: 181). Yemen de İran ve Suudi Arabistan'ın bölgede nüfuzlarını arttırmaya yönelik verdikleri mücadele alanlarından biri olmuş ve Arap Baharı da buna bir kılıf olmuştur.

3. YEMEN İÇ SAVAŞI

Mezhep çatışmaları, Arap baharının etkisi, Husilerin aldıkları destek ile ön plana çıkması ve karşılarında da Suudi Arabistan destekli Sunni gurupların olması ülkede bir iç savaşın sürpriz olmayacağını işaretleri olmuştur (Orkaby, 2017: 100).

Yemen'de 2011'de KİK'in de destekleri ile gerçekleştirilen yetki devrinin ardından oluşturulan Ulusal Diyalog Konseyi, Yemen'de demokratik bir yönetim kurulması yönündeki talepleri değerlendirmeye almış ve bu minvalde ülkede bir hükümet kurma ve anayasa hazırlıklarına girişilmiştir. Bu süreçte Husiler yeni oluşturulacak hükümette kendilerine ne kadar yer bulacaklarına dair tereddüt içindelerdi ve talepleri kurulacak yeni hükümette daha fazla söz sahibi olmak yönündeydi. Ancak diyalog sürecinde Husiler'in taleplerinin karşılanmadığı ve bu süreçte geri planda kaldıkları ve ayrımcılık yapıldığına dair sesler yükselmeye başlamıştır (proquest.com, 2017). 2013 yılında Husilerin talepleri doğrultusunda ulusal bir konsensüse ulaşmayı amaçlayan Ulusal Diyalog Kongresi tekrar toplanmış ancak 2014'e kadar devam eden görüşmelerden de bir uzlaşma elde edilememiştir. Bunun üzerine birkaç hafta içinde Husiler hükümete karşı ayaklanmaya başlamışlardır (Sharp, 2017: 2).

Hadi hükümeti diyalog sürecinde Husilerin taleplerini karşılayamamıştır (Semin, 2015: 3). Yemen'de başlayan geçiş sürecinin başarı ile yürütülememesinin ve Husilerin bekledikleri imtiyazları elde edememesinin ardından Eylül 2014'te Husiler başkent Sanaa'yı ele geçirmeye yönelik harekete geçmiş ve Abdülmelik El-Husi'nin liderliği ile Husi hareketleri etkisini arttırmıştır. Bu süreçte Husiler ve Zeydi kökenli Yemen eski Cumhurbaşkanı Salih güçleri arasında bir ittifak doğmuş ve beraber harekete etmeye başlamışlardır. Artık daha da güçlenen Husiler, başkent Sanaa'da bazı hükümet binalarını ele geçirmiştir. 2015 Ocak'ta cumhurbaşkanlığı sarayını ve başbakanlık konutunun Husiler tarafından abluka altına alması üzerine, Cumhurbaşkanı Hadi ve Başbakan Halid Bahah görevlerinden istifa etmişlerdir. Başkent'te ilerlemelerine devam eden Husiler, 6 Şubat 2015 tarihinde Anayasa Deklarasyonu ilan ederek parlamentoyu feshetmişler ve ardından bir devrim komitesi oluşturduklarını ve hükümetin bütün görev ve yetkilerini bu komitede olduğunu duyurmuşlardır (Al-Haj, 2015).

Husilerin ülke içinde ilerlemeleri hızla devam ederken BMGK'de bu duruma yönelik bir karara imza atılmıştır. 15 Şubat tarihinde Konsey'de alınan 2201 nolu kararla (UNSC, (S/RES/2201) Husilerin kurduğu yönetimin tanınmadığı belirtilmiştir. Bu sırada Hadi, Husilerin kuşattığı başkanlık sarayından kaçmayı başarmış ve ülkenin güneyindeki körfez şehri Aden'e kaçmıştır. Ancak Sanaa'yı ele geçiren Husiler hızla Aden'e doğru ilerlemeye başlamışlardır (Laub, 2015: 1). Başkent Sanaa, Husilerin eline geçmiş, Cumhurbaşkanı Hadi Güney'e çekilmiş, Yemen'deki savaş artık milis savaşı olmaktan çıkıp gerçek anlamda bir iç savaşa dönüşmüştür. Bu gelişmelerin ardından, Hadi, eski güney Yemen'in başkenti olan Aden'den istifasını geri

çektğini açıklamış ve Sanaa'nın Husilerin işgali altında olduğunu belirterek, işgal altındaki Sanaa yerine Aden'in Yemen'in geçici başkenti olduğunu ilan etmiştir (SDAM Rapor, 2011).

Yemen'de başlayan bu süreçte yeniden karşı karşıya gelen Suudi Arabistan ve İran ülkedeki iç savaşta önemli rol oynamışlardır. İran, Şii Husileri desteklerken Suudi Arabistan ve diğer Körfez ülkeleri ise, Husilerin ilerleyişi sonrası güneydeki Aden kentine kaçan Devlet Başkanı Hadi'yi desteklemiştir. (Steinberg, 2016: 1). Bu da ülkedeki iç savaşın gittikçe şiddetlenmesine neden olmuş ve ülkedeki bölünme daha fazla ortaya çıkmıştır.

3.1. Yemen İç Savaşı'na Dış Müdahale

Husilerin İran'dan da aldıkları destek ile Yemen'de ilerlemeleri ve birçok kilit noktayı ele geçirmeleri üzerine başta Suudi Arabistan olmak üzere Körfez ülkeleri arasında tedirginlik yaratmış ve bu ülkeler hakarete geçme konusunda hemfikir olmuşlardır (Orkaby, 2017). Husiler'in Sanaa'yı tamamen kontrol altına almasının ardından yeni başkent kabul edilen Aden'e doğru ilerlemesi ve 25 Mart 2015'de Aden Uluslararası Havaalanı'nı ele geçirmeleri Riyad tarafından ciddi bir ulusal güvenlik tehdidi olarak algılanmış ve derhal bir müdahalenin şart olduğu ifade edilmiştir (Semin, 2015: 3). Arabistan'ın gerçekleştirmeyi planladığı müdahalenin hedefi Yemen'deki Husi ilerleyişini durdurarak Hadi yönetimini tekrar tesis etmek olarak belirtilmiştir (Muslu, 2015: 47).

Suudi Arabistan bölgede yaşanan gelişmelerin ardından kendini güvene almak ve Husilerin ilerleyişini durdurmak üzere operasyon düzenleme kararı almıştır. Suudi Arabistan öncülüğünde kurulan "Onlu Koalisyon"⁵ tarafından "Kararlılık Fırtınası Operasyonu" ya da "Zafer Fırtınası Operasyonu" adı altındaki operasyonlar, Husilerin kontrol ettiği stratejik bölgelere havadan saldırılarla başlamıştır (Transfeld, 2016: 43). Oluşturulan bu koalisyonun amacı öncelikle Husi ve daha sonra Husi saflarına katılan Salih güçlerinin Kızıldeniz kıyısı ile bağlarını kesip izolasyon oluşmak olarak açıklanmıştır (Sharp, 2017). Belirtilen bu amacın yanında operasyonlara dahil olan ülkelerin başta Suudi Arabistan olmak üzere asıl amaçlarının bölgede gittikçe artan bir İran tehdidini engellemek olduğunu okumak da zor değildir. Yemen'deki hava saldırılarında ağır kayıplar verilmiştir. Operasyonun hemen başlarında çok kısa bir sürede, 2.300'ü sivil, yaklaşık 5.000 kişi yaşamını yitirmiştir. Operasyonlar sırasında doğrudan hava saldırılarıyla ölenlerin sayısı ise 1.000 civarında olmuştur (Muslu, 2015: 48). Operasyonların başlamasından yaklaşık bir ay sonra koalisyon sözcüsü Kararlılık Fırtınası Operasyonu'nun hedeflerine ulaştığını ve sona erdiğini belirterek ülkede yeni bir sürecin başlatıldığını ifade etmiştir. "Umudun Yeniden Tesisi Operasyonu" adı altında başlatılan bu yeni sürecin amacının da Yemen'in yeniden inşası ve istikrarın sağlanması olduğu açıklanmıştır. Bu başlatılan yeni süreç diğer operasyonlardan farklı diplomatik, siyasi ve askeri girişimlerden oluşacak ve Yemen'de istikrar sağlanmaya çalışılacaktı (aljazeera.com²⁰¹⁷).

Yemen'deki bu gelişmelerin üzerine 14 Nisan 2015'te BMGK'de Husi-Salih güçlerine karşı bir silah ambargosu öngören 2216 sayılı karar (UNSC (S/RES/2216) alınmıştır. Bu karar, Husilerin ele geçirdikleri yerlerden çekilmelerini, askeri teçhizat ve donanımlarına el konulmasını onlara herhangi bir yardımda bulunulmamasını ve ülkede asıl yetkilinin Yemen meşru hükümeti olduğu belirtilmiştir. Ancak İran 2216 sayılı karar hükümlerine uymayarak Husilere askeri yardımda bulunmaya devam etmiş ve ülkedeki Husi işgali sürmüştür (Charbonneau, 2015). Yemen'deki şiddetin sonlandırılmaması üzerine BM Yemen Özel Temsilcisi İsmail Ould Cheikh Ahmed Suudi Koalisyonu ve Husi-Salih güçlerine 2016 Ekim'de bir barış planı sunmuştur. Bu plana göre, ülke başkanlık şeklinde yönetilecek ve cumhurbaşkanlığı sadece resmi bir konum olacaktı, ülkede bir ulusal birlik hükümeti kurulacak, Husi-Salih güçleri kademeli olarak işgal ettikleri yerlerden ayrılacak ve bu ayrılmayı takip için uluslararası bir komisyon kurulacak ve son olarak ülkede cumhurbaşkanlığı ve parlamento seçimleri yapılacaktır (Sharp, 2017: 4). Bu plan Hadi tarafından reddedildi ona göre bu plan Husi-Salih'i uluslararası anlamda meşrulaştırmaktaydı. Husi-Salih güçleri ise Hadi'nin biran önce istifa etmesini ve Ulusal Birlik Hükümetinin biran önce kurulmasından yanalırdı. İki tarafında ikna edilememesi üzerine ortaya konulan bu barış planı hayata geçirilememiş ve Yemen'de barış sağlanamamıştır.

Yemen'deki şiddeti durdurmaya yönelik bütün bu çabaların sonuçsuz kalması ve tarafların anlaşmaya yanaşmaması ile ülkede iç savaş artık üçüncü yılına girmiştir. Bugüne kadar ki süreç incelendiğinde ise ortadaki tabloya göre savaşa dair siyasi bir çözümün bulunması oldukça güçtür. Yemen'de bu istikrarsız ortamda ortaya çıkan başta El-Kaide olmak üzere diğer terör örgütleri ülkede etkilerini arttırmaya devam

⁵ Onlu Koalisyonu oluşturan ülkeler, Körfez İşbirliği Konseyi üyeleri (Suudi Arabistan, Bahreyn, Katar, Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Umman), Arap ülkelerinden Ürdün, Fas, Mısır, Sudan ve Pakistan da katılmıştır

etmektedir. 2010 yılında ABD tarafından terör örgütü olarak kabul edilen El-Kaide bugün hala Yemen'in güney ve doğu bölgelerinde varlığını sürdürdüğü ve aktif olduğu kayıtlara geçmektedir (Sharp, 2017: 14).

Yemen'de son tahlilde Husi-Salih güçleri ülkede siyasi bir güç kazanma amaçlarından cayacak gibi durmuyorlar. Bununla beraber Hadi'de iktidarını bırakmak bir yana bu gücü paylaşmaya bile yanaşmamaktadır. Bütün bunların yanında İran'ın 2216 sayılı BMGK kararına uymayıp Husilere silah sevkiyatı yapmaya devam etmesi (Middle East Institute, 2017) üzerine Suudi koalisyonu bu silah sevkiyatını engellemek için deniz ablukası uygulaması (Bayoumy ve Stewart, 2016) bölgedeki sivillerin hayatlarını tehlikeye atmaya da devam etmektedir.

4. YEMENDE İNSANİ KRİZ -Kıtlık, Salgın Hastalıklar ve Sonu gelmeyen Şiddet-

Suudi Arabistan ve İran'ın rekabeti ve destekledikleri mezhep ayrılıkları Yemen'de yıkımı hızlandırmıştır. Suudi Arabistan liderliğindeki operasyonlar sırasında Yemen, Husilerin ilerlemesinin durdurulması ve Husilere herhangi bir askeri malzemenin ulaştırılmaması için operasyonların bir parçası olarak denizden kuşatılmıştır. "Yemen ablukası" olarak adlandırılan bu durumdan ve hava saldırılarından siviller de fazlasıyla etkilenmiştir (Fink, 2017: 292). Gıda ve su kaynakları, üretim tesisleri, sağlık kuruluşları, petrol istasyonları ve elektrik santralleri gibi hayati önem taşıyan alanlar tahrip edilmiş ve halkın zorunlu ihtiyaçlara ulaşabilmesi imkânsız bir hale gelmiştir. Yemen'de yaklaşık üç yıldır aralıksız devam eden çatışmalar neticesinde ülke, çok ciddi bir insani krize sürüklenmiştir. Öyle ki BM, Yemen'in kıtlıktan bir önceki seviye olan yani "3. Düzeyde acil yardıma ihtiyaç duyan ülke" konumunda bulunduğunu belirtmiştir (Muslu, 2015: 49).

Suudi Arabistan'ın Yemen'e uyguladığı deniz ablukası ve sivillerin ihtiyaç malzemelerine ulaşamaması ile daha da şiddetlenen insani kriz korkunç boyutlara ulaşmıştır. Bu noktada uluslararası toplumun tepkileri de artmaya başlamıştır. Örneğin, Temmuz 2015'de Avrupa Parlamentosunda abluka kınanarak bir an önce sonlandırılması gerektiği ifade edilmiştir. (European Parliament^{(2015/2760(RSP))}). Aynı şekilde BMGK'da alınan 2017 tarihli 2342 sayılı kararda da (UNSC, (S/RES/2342)). Yemen'de yaşanan insani krizlerin çok ciddi boyutlara ulaştığı ve sivillere gerekli yardımların biran önce ulaştırılması gerekliliği ifade edilmiştir. BM İnsan Hakları Komisyonu raporunda ise "Ablukanın insan hakları hukukunun en temel kurallarını ve silahlı çatışma yasalarını ciddi derecede ihlal ettiği" açıkça belirtilmiş ve gereken tedbirlerin biran önce alınması ifade edilmiştir. (ohchr.org, 2017).

2015'den beri Yemen'in birçok bölgesinde hala çatışmalar ve ablukalar devam etmekte ve sivil kayıpları her geçen gün artmaktadır. Yemen'in en büyük üçüncü şehri olan Taiz, koalisyon kuvvetlerinin kontrolünde olmasına rağmen şehrin etrafını kuşatan Husi-Salih güçleri yüzünden bölgeye gelen insani yardımlar engelleniyor ve ancak belli periyotlarla halka ulaştırılmasına izin verilmektedir. Ayrıca kentteki 40 hastane/sağlık ocağından sadece 3 tanesi hizmet verebilmektedir. 2015'den beri kuşatma altında olan kentte gıda fiyatları yükselmekte bununla beraber açlık oranları korkunç seviyelere ulaşmış durumdadır. (Tinka, 2016). Bu durum ne yazık ki ülkenin diğer bölgelerinde de yaşanmaya devam etmektedir.

2017'nin ilk aylarında Husi-Salih güçlerinin elinde bulunan Al-Hudayda'da ise koalisyon güçleri askeri olarak bölgeyi izole etme stratejisi izlemiştir. Stratejik bir liman kenti olan Hudayda'ya koalisyon tarafından ulaşımı engellemek üzere Kızıldeniz'den saldırı ve kuşatma başlatılmıştır. Bu saldırılardan ciddi zarar gören liman ve devam eden deniz ablukası yüzünden bölgeye yeterli insani malzemeler ulaştırılmamış ve ülke genelindeki kötü şartlar bu kentte de kendini göstermiştir (Saul ve Pau, 2017).

Yemen, zaten çok uzun yıllardır fakirlikle mücadele eden ve günlük kazancı 2 doların altında olan insanların yaşadığı dünyanın en fakir ülkelerinden biridir. Aynı zamanda Yemen dünyadaki en yüksek malnütrisyon⁶ oranına sahip ülkeler arasındadır. 2015'teki iç savaş zaten zor olan hayat şartlarını Yemen halkı için daha da zorlaştırmıştır. Yemen bugün modern zamanlarda yaşanan en büyük insani krizlerden biri ile karşı karşıyadır. Bu durum başta BM olmak üzere birçok kuruluş tarafından raporlanmış ve uluslararası kamuoyuna sunulmuştur.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiseri (OHCHR) Kate Gilmore, BM Cenevre Ofisi'nde devam eden İnsan Hakları Konseyi'nin 36. oturumunda üye ülkelere hitaben yaptığı konuşmada, son üç yıldır Yemen'de insani durumun giderek kötüleştiğini ve çatışmaların nüfus üzerinde yıkıcı etkiler oluşturduğunu kaydetmiştir. Ayrıca Gilmore, dünyanın en büyük insani krizlerinden birinin Yemen'de yaşandığını belirterek durumun ne derece ciddi olduğunu gözler önüne sermiştir. Aynı konuşmada Gilmore, 27,4 milyon olan toplam

⁶ Malnütrisyon: Tüketilen besin öğelerinin (protein, enerji ve diğer nutrientlerin) alımı ile değişen metabolizma ihtiyaçlarının karşılanması arasındaki dengesizliği ifade eder. (Yetersiz beslenme). Haldun SELÇUK, Malnütrisyon ve Önemi, <http://guncel.tgv.org.tr/journal/41/pdf/100071.pdf>, Erişim Tarihi: 13.12.17

Yemen nüfusunun 18,8 milyonunun insani yardıma ihtiyaç duyduğuna dikkat çekerek, sivillerin 10,3 milyonunun çok acil yardıma ihtiyacı bulunduğunu, 7,3 milyonunun da kıtlığın eşiğinde olduğunu ve 3 milyondan fazla insanın da evlerini terk etmeye zorlandığını bildirmiştir. Konuşmanın sonunda ise Yemen'deki felaketin "insan yapımı" olduğuna işaret eden Gilmore, halkın giderek fakirleştiğini ve ülkedeki insani durumun günden güne daha da kötüleştiğini dile getirmiştir (Sharp, 2017).

BM Yemen İnsani Yardım Koordinatörü Jamie McGoldrick de Yemen son durumunun haritasının çizildiğinde, ülkede çok ciddi insani krizin var olduğunu ve bundan çocukların ve kadınların daha fazla etkilendiğini belirtmiştir. McGoldrick'in sunduğu verilere göre, Yemen de yaklaşık 14 milyon kişinin gıda ihtiyacı bulunmaktadır. Bu rakamın 7 milyonunun ise gıdaya olan ihtiyacı ciddi boyutlara varmış durumda ve acil seviyededir. Bunun yanında 2 milyondan fazla çocuk akut malnütrisyon ile karşı karşıya ve daha fazla sayıdaki çocuk ise eğitim imkanlarından uzak kalmıştır (un.org, 2017; McElhinney, 2014). Dünya Gıda Programı verilerine göre ise 6,8 milyon kişinin "ciddi açlık tehlikesiyle" karşı karşıya olan ülkede 3 milyon hamile/emziren bayan ve 5 yaş altı çocuklar gıdasızlıktan ölmek üzere (wfp.org, 2017). Ayrıca ağır bombardımandan dolayı ülkede sağlık hizmeti veren kuruluşların yaklaşık dörtte biri de kullanılmaz durumdadır (Burki, 2016: 734-736).

Yemen'deki insani kriz sadece su ve gıda eksikliğinden kaynaklanmamaktadır. Yemen halkının karşı karşıya olduğu bir diğer tehdit unsuru ise salgın hastalıkların ülkede hızla yayılmasıdır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) yayımladığı raporda göre kolera salgınının ortaya çıktığı günden beri ülke genelinde 704 bin 544 şüpheli vaka görüldüğü ve salgın nedeniyle 2 bin 103 kişinin öldüğü ve bu salgının altıyüz bin kişiyi hala tehdit ettiği belirtilmiştir (emro.who.int, 2017). Ayrıca DSÖ ülkede beş milyonda fazla insanın genel sağlık hizmetlerine erişemediğini de çeşitli raporlarında belirtmektedir (Orkaby, 2017, 95).

Yemen'de çocukların durumu ise çok daha vahimdir. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) verilerine göre, çatışmaların başlamasından bu yana ülkede bin 650 çocuk hayatını kaybetmiş, 2 binden fazla çocuk ise sakat kalmıştır. Yemen'de 11.3 milyon çocuk acil yardıma muhtaç durumdadır. 1.6 milyon çocuk zorunlu olarak yerlerinden edilmiş ve 385 bin, beş yaş altı çocuk yeterli gıda alamamaktadır (unicef.org, 2017). Yine UNICEF verilerine göre, ülkede yaklaşık 850 bin çocuk akut malnütrisyon ile karşı karşıyadır. Aynı zamanda bir buçuk milyon çocuk da temiz suya erişememekten dolayı enfeksiyon riski ile karşı karşıyadır (Burki, 2016: 735). Bütün bunlara ek olarak Yemen'de bu süreçte beş yaş altı on bin çocuk önlenebilir hastalıklardan dolayı hayatını kaybetmiş kaybetmeye de devam etmektedir (usaid.gov, 2017).

Yemen'de durumun bu kadar vahim olmasında en büyük etken koalisyon güçlerinin Husilere karşı uyguladıkları deniz ablukası ve bu nedenle sivillere gerekli yardımların ulaştırılmamasıdır. Suudi Arabistan öncülüğündeki koalisyon güçlerinin, BM uyarılarına rağmen Yemen'deki tüm sınır geçişlerini uzun bir süredir kapalı tutması nedeniyle ülkedeki insani krizin daha da büyüdüğü belirtilmektedir. BM'nin Suudi Arabistan'dan "insani yardımlar için girişlere izin verilsin" talepleri de cevapsız kalmaktadır (Kemali, Karabacak ve Yıldız, 2017). BM İnsani İşlerden Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı ve Acil Durumlar Koordinatörü Stephen O'Brien "Yemen'de dünyanın en büyük insani krizlerinden biriyle karşı karşıyayız" diyerek ülkede yaşanan krizin boyutlarını gözler önüne sermiş ve durumu özetlemiştir. (Yürük, 2017). Dünyanın hangi bölgesinde olursa olsun yaşanan her savaşta en fazla zararı siviller görmüştür. Yemen'de de bu gerçek değişmemiş ve yaklaşık üç yıldır devam eden iç savaşta çocuklar başta olmak üzere en çok etkilenenler siviller olmuş ve olmaya da devam etmektedir.

5. SONUÇ

Yemen'de yaşananların en önemli nedeni mezhep temelli bölünmelerdir. Ancak Yemendeki iç savaşı sadece mezhepsel bölünme üzerinden okumak doğru değildir. Ülkenin bu hale gelmesinde birçok etken vardır. Bunlardan ilkinin ülke tarihinde aramak gerekir. Yemen, neredeyse yarım asırdır Kuzey-Güney ekseninde bölünmüş bir yapıdadır. İki bölgenin eşit şekilde birleşip bir otorite sağlanamaması ülkede istikrarı engelleyen önemli bir etkidir. Yemen'in bugünkü hale gelmesinde rol oynayan diğer bir etken Suudi Arabistan ve İran'ın ülke üzerindeki güç mücadelesidir. Yemen, bu iki ülkenin çıkarlarının çatıştığı yeni bir rekabet ortamı olarak görülmüş ve bu da iç savaşı şiddetlendirmiştir. Ortadoğu'da giderek daha da belirginleşen rekabet ortamı Suudi Arabistan-İran arasında Yemen üzerinde kendini göstermiştir. İran'ın Husileri desteklediğine dair iddialar ve Suudi Arabistan'ın Husi ilerleyişine karşı Sunni grupları/hükümeti desteklemesi Yemen'de yaşananların yeni bir vekalet savaşı olduğunu ortaya koymuştur.

Yemen iç savaşının bu derece şiddetlenmesinde rol oynayan diğer etken dini temellere dayalı daha doğrusu mezhep temelli ayrılıklardır. Yemen tarih boyunca farklı mezhepleri bünyesinde barındıran bir ülke olagelmiştir. Bugün de Sunni-Şii eksenli bölünmüş bir yapı sergileyen Yemen bu mezheplerin çatışmalarına

sahne olmaya devam etmektedir. Salih ve Hadi arasındaki güç mücadelesi krizi şiddetlendiren etkenlerden bir diğeridir. Otuz yıl boyunca ülkeyi yöneten Salih ve bu sürenin yaklaşık yirmi yılı boyunca ona yardımcılık yapan Hadi arasında iç savaştan sonra ayrılıklar olmaya başlamıştır. Salih idaresini Hadi'ye devrederek Yemen siyasi hayatından çekilmiştir. Ancak daha sonra Husilerle beraber hareket ederek idareyi yeniden ele geçirmeye çalışmıştır. Hadi daha sonra Suudi Arabistan ile yeni bir sayfa açmaya yönelik isteklerini dile getirmiş ve bundan kısa bir süre sonra da Husi güçleri tarafından öldürülmüştür.

Arap Baharının da etkisi ile 2011 yılından itibaren şiddetlenen ve iç savaşa dönüşen halk hareketleri karşısında özellikle Suudi Arabistan ile İran'ın Yemen'de bir rekabete girdikleri ve birbirlerine karşı bu ülkelerdeki kendilerine yakın olan grupları destekleyerek bir güç mücadelesi yürüttükleri ve bunu da Şii/Sunni ekseninde gerçekleştirdikleri görülmektedir. Yemen zaten yıllardır bölünmüş bir yapıda ve bu iki yapıllı ülkenin (Kuzey-Güney) birleşmesinden beri ülke girdiği sancılı süreçten bir türlü çıkamamıştır. Yemen'de siyasal yaşamı düzenleyecek güçlü bir devlet hiyerarşisinin oluşturulamaması ve ülkenin bu parçalanmış görüntüsü, dış güçlerin müdahalesini kolaylaştırmış ve artık bir üniter devlet kurulması imkansızlaşmıştır. Bu da aslında ülkenin geleceğine dair umutların yok olmaya başladığının ifadesidir.

Yemen'de ülke genelinde hükmedebilecek bir merkezi bir hükümetin bulunmaması otoriter bir boşluk yaratmıştır. Bu boşluktan faydalanarak ortaya çıkan El-Kaide gibi örgütler ülkenin güvenlik zafiyetinden faydalanmakta ve mezhep ayrılıklarını her daim istismar etmektedir. Bu durum Yemen'in yakında bir terör yuvası olma ihtimalinde dikkate alınması gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Yemen'de şu anda uluslararası alanda meşruluğu tanınan "Hadi Hükümeti", Kuzey'de Husilerle eski Cumhurbaşkanı Salih'in ortaklaşa kurduğu "Ulusal Kurtuluş Hükümeti" ve Güney'de ayrılıkçı grupların kurduğu "Siyasi Geçiş Konseyi" olmak üzere üç ayrı hükümet bulunmaktadır. Ancak 2014'den beri Husilerle beraber hareket eden ve onlarla beraber Ulusal Kurtuluş Hükümeti'ni kurarak Yemen'in siyasi temsilcisi olduğunu ilan eden Salih 4 Aralık 2017'de aralarındaki anlaşmazlık sebebiyle Husi güçleri tarafından öldürülmüştür (bbc.com, 2017). Bu gelişme Yemen'de işlerin daha da karıştığını ve çözümün çok daha zorlaştığının ifadesi olmuştur.

Yemen önemli bir jeopolitiğe ve zengin kaynaklara sahip olmasına rağmen dünyanın en fakir ülkelerinden biridir. Uzun yıllardır zaten fakirlikle savaşmak zorunda kalan ülkede yaşanan savaş ile var olan yoksulluk, su ve gıda eksikliği sorunları daha da arttı ve sonuç olarak Yemen halkı günümüzde çok büyük bir insani kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Biran önce çözülmesi gereken meselelerin başında sivillere derhal insani yardım malzemelerinin ulaştırılması ve bunun önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Aksi takdirde Yemen'de milyonlarca insan hayatını kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır.

KAYNAKÇA

"Yemen'in Eski Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih Öldürüldü", BBC Türkçe, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-42219806>, Erişim Tarihi: 14.12.17

Abdul-Ahad, G. (2015). 'Diary in Sanaa', Review of Books, London.

Ahmed, A. H. (2015). Shiite Rebels Take Power in Yemen, Fan Fears of Civil War: Power Grab Raises Specter Of Civil War, Could Threaten U.S. Counterterrorism Efforts, <file:///C:/Users/pc/Downloads/ProQuestDocuments-2017-11-22.pdf>

Ahmed, A. H. (2015). "Shia Rebels Finalize Takeover of Yemen, Dissolve Parliament" <http://www.theglobeandmail.com/news/world/yemens-shia-rebels-finalize-coup-vow-to-dissolveparliament/article22829401/?cmpid=rss1>, Erişim: 11.02.2017

Al-Batati, S. & Fahim, K. (2015). War in Yemen Is Allowing Qaeda Group to Expand, <https://www.nytimes.com/2015/04/17/world/middleeast/khaled-bahah-houthi-rebel-yemen-fighting.html>, Erişim Tarihi: 23.11.17

Ali Abdullah Salih-President of Yemen, <https://www.britannica.com/biography/Ali-Abd-Allah-Salih>, Erişim Tarihi: 25.11.17

Bayoumy, Y. & Stewart, P. (2016). Exclusive: Iran steps up Weapons Supply to Yemen's Houthis via Oman—Officials," Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-iran/exclusive-iran-steps-up-weapons-supply-to-yemens-houthis-via-oman-officials-idUSKCN12KOCX>

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 2011 Tarihli 2014 Sayılı Karar, (S/RES/2014), [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014\(2011\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2014(2011)), Erişim Tarihi: 30.11.17.

- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 2015 Tarihli 2201 Sayılı Karar, (S/RES/2201), [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2201%20\(2015\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2201%20(2015)), Erişim Tarihi: 06.12.17
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 2015 Tarihli 2216 Sayılı Karar, (S/RES/2216), http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2216%20%282015%29, Erişim Tarihi: 04.12.17
- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 2017 Tarihli 2342 Sayılı Karar, (S/RES/2342), http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2342%282017%29, Erişim Tarihi: 04.12.17
- Boucek, C. & Ottaway M. (2010). Yemen: On the Brink, United Book Press, USA
- Burki, T. (2016). "Yemen's Neglected Health and Humanitarian Crisis", *The Lancet*, 387(10020).
- Burrowes, R. D. (2010). Historical Dictionary of Yemen, The Scarecrow Press, UK
- Charbonneau, L. (2015). "U.S. tells U.N. it Wants to See Boost in Shipping into War-Torn Yemen," Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-usa/u-s-tells-u-n-it-wants-to-see-boost-in-shipping-into-war-torn-yemen-idUSKCN0RU2W820150930>
- CIA, Central Intelligence Agency, The World Factbook, Yemen, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ym.html>, Erişim Tarihi: 16.11.17.
- Day, S. (2010). The Political Challenge of Yemen's Souther Movement, *Carnegie Papers*, 108: 61-74
- Dresch. P. (2002), A History of Modern Yemen, Cambridge University Press, UK
- Etheredge, L. S. (2011). Saudi Arabia and Yemen, Britannica Educational Publishing, UK
- European Parliament, Resolution 9 July 2015 on the Situation in Yemen (2015/2760(RSP)), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P8-TA-2015-0270>
- Fink, M. D. (2017). "Naval Blockade and the Humanitarian Crisis in Yemen", *Netherlands International Law Review*, 64(2):291-307
- Fraihat, I. (2016). Unfinished Revolutions: Yemen, Libya, and Tunisia After the Arab Spring, Yale University Press, New Haven
- Gün, M. S. (2012). "Yemen'de Arap Baharı", *Yasama Dergisi (YASADER)*, 22: 119-140
- Hansen, T.(2017). Arabia Felix The Danish Expedition of 1761-1767, New York Review Books, New York
- Hill, G.& Nonneman G. (2011). "Yemen, Saudi Arabia and the Gulf States: Elite politics, Street Protests and Regional Diplomacy"i Chatham House, http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/19237_0511yemen_gulfbp.pdf, Erişim Tarihi: 10.11.17
- Jawad, H. (1997). The Middle East in the New World Order, Palgrave Macmillan, USA
- Juneau, T. (2016). "Iran's Policy Towards The Houthis in Yemen: A Limited Return On A Modest Investment". *International Affairs*. 92 (3)
- Kasinof L. (2011). In Yemeni Capital, Security Forces Attack Protest Encampment", *The New York Times*, <http://www.nytimes.com/2011/03/13/world/middleeast/13YEMEN.html>
- Kemali, Z.& Karabacak S.&Yıldız H. (2017). "Yemen Ablukası Üçüncü Haftasında" <http://aa.com.tr/tr/dunya/yemen-ablukasi-ucuncu-haftasinda/973074?amp=1>, Erişim Tarihi: 17.11.17
- Kıran. A. (2015). "Mezhebi Rekabet mi, Mezhep Savaşları mı?", *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1), pp. 171-191
- Knysh, A. (2001). "The "Tariqa" on a Landcruiser: The Resurgence of Sufism in Yemen", *Middle East Journal*, 5(53): 399-414
- Kumbul, U. (2017), Yemen'de İç Savaş ve Huti İsyanı, <https://ankasam.org/yemende-ic-savas-ve-huti-isyani/>, Erişim Tarihi: 17.11.17.
- Kurşun Z. (2014), "Arap Baharı Sonrası Yemen'in Çıkamazları" <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/arap-bahari-sonrasi-yemenin-cikmazlari>, Erişim Tarihi: 10.12.17
- Laub, Z. (2015). "Yemen in Crisis", Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/backgrounder/yemen-crisis>

- Lux, A. (2009). "Yemen's Last Zayd Imm: The Shabb Al-mumin, the Malzim, and 'Izb allh' in the Thought of Usayn Badr al-Dn al-th", *Contemporary Arab Affairs*, 2(3).
- McElhinney, H. (2014). The Evolution of DFID's Humanitarian Financing in Yemen. *Humanitarian Exchange Magazine*, NO. 61. <http://www.odihpn.org/humanitarian-exchange-magazine/issue-61/theevolution-of-dfid-humanitarian-financing-in-yemen>, <http://ye.one.un.org/content/unct/yemen/en/home/about-us/RC.html>
- Muslu, E. (2015). "Askeri Müdahaleyle Yemen Devletini Yeniden Tesis Çabaları ve Menfi Gelişmeler", *Ortadoğu Analiz*, 7(71), pp. 46-49
- Nonneman, G. (1997) "The Yemen Republic: From Unification and Liberalization to Civil War and Beyond" (Ed. Hafiaa A. Jawad) *The Middle East in the New World Order*, ss. 61-96, Palgrave Macmillan, USA
- Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights. (2017), http://www.ohchr.org/_layouts/15/WopiFrame.aspx?sourcedoc=/Documents/AboutUs/WC1993_statements/ye.doc&action=default&DefaultItemOpen=1
- Orkaby A. (2017). "Yemen's Humanitarian Nightmare", *Foreign Affairs*. 96(6), pp. 93-101
- Orkaby, A. (2017). "The North Yemen Civil War And The Failure of the Federation of South Arabia, *Middle Eastern Studies*, 53(1).
- Philips, S. (2010). "What Comes Next in Yemen? Al-Qaeda, The Tribes and State-Building", Boucek C. & Ottaway, (2010). *M. Yemen On the Brink*, United Book Press, USA. 75-91
- Salisbury, P. (2011). "Yemen's Economy: Oil, Imports and Elites." Chatham House, Ekim 2011. http://www.chathamhouse.org/sites/default/files/1011-pp_yemeneconomy.pdf, Erişim Tarihi: 21.11.2017
- Salisbury, Peter (2015). Middle East and North Africa Programme, Research Paper, https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/20150218YemenIranSaudi.pdf, Erişim Tarihi: 30.1.2017.
- Saul, J. & Pau K. (2017). "Escalation in Ship Attacks Pushes Yemen Towards Starvation" Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-yemen-security-maritime-analysis/escalation-in-ship-attacks-pushes-yemen-towards-starvation-idUSKBN16D16Z>
- Schmitt, E. ve Worth, R. F. (2012). "With Arms for Yemen Rebels, Iran Seeks Wider Mideast Role" <http://www.nytimes.com/2012/03/15/world/middleeast/aiding-yemen-rebels-iran-seeks-wider-mideast-role.html>, Erişim Tarihi: 25.10.17
- Selçuk, H. (2012). Malnütrisyon ve Önemi, *Güncel Gastroenteroloji*, 16(2), <http://guncel.tgv.org.tr/journal/41/pdf/100071.pdf>, Erişim Tarihi: 13.12.17
- Semin, A. (2015). "Yemen Krizi, Husiler ve İran-Körfez Güç Mücadelesi", *Bilgesam Analiz/Ortadoğu*, No. 1201/2
- Sharif, A. H. (1994). "Weal Institutions and Democracy: The Case of the Yemeni Parliament, 1993-1997", *Middle East Policy*, 3(48)
- Sharp, J. M. (2017). "Yemen: Civil War and Regional Intervention", Congressional Research Service, <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R43960.pdf>, Erişim Tarihi: 15.11.17
- Sharqieh, I. (2011). "Yemen: The Search for Stability and Development." *The Arab Awakening: America and Transformation of the Middle East*, Brookings Institution Press, Washington.
- Steinberg, G. (2016). "The Other Vanguard of International Terrorism Despite Setbacks Al-Qaeda Profits from Yemen Civil War", German Institute for International and Security Affairs, https://www.swp-berlin.org/fileadmin/contents/products/comments/2016C04_sbg.pdf?, pp.1-8
- Terrill, W. A. (2011). *The Conflicts in Yemen And U.S. National Security*, Strategic Studies Institute, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/PUB1040.pdf>, Erişim Tarihi: 10.12.17
- Testimony of Gerald Feierstein, Director, Center for Gulf Affairs, Middle East Institute, Senate Foreign Relations Committee Hearing, "Resolving the Conflict in Yemen: U.S. Interests, Risks, and Policy," March 9, 2017.

- Tinka, L. (2016). "Yemen: "Some People are Living on one Piece of Bread a Day" The Guardian, <https://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2016/jun/08/yemen-fighting-rising-food-prices-scarce-resources-famine>
- Tomar, C. (2015). "Zeydilik, Husiler ve El Kaide: Yemen'de neler oluyor?", <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/zeydilik-husiler-ve-el-kaide-yemende-neler-oluyor>
- Transfeld, M. (2016) "Saudi Intervention in Yemen: Domestic Lens", Regional Solidarity, German Institute for International and Security Affairs, pp. 43-55.
- Türel, Y. (2011). Uluslararası Politikada Ortadoğu, Barış Kitap, Ankara
- UNICEF, Yemen Humanitarian Situation Report, https://www.unicef.org/yemen/YEM_sitreps_Oct2017.pdf, Erişim Tarihi: 06.12.17
- United National in Yemen, <http://ye.one.un.org/>
- Unruh, J. D. (2016). "Mass Claims in Land and Property Following the Arab Spring: Lessons from Yemen", Stability: International Journal of Security & Development, 5(1): 6, pp. 1-19
- USAID, Yemen Complex Emergency Fact Sheet, Fiscal Year (FY) 2017, <https://www.usaid.gov/crisis/yemen/fy17/fs16>
- Worth, R. F. (2009). "In Yemen, War Centers on Authority, Not Terrain," New York Times, 25 Ekim 2009.
- Yemen Declares Emergency as Scores of Protesters Killed in Firing, Gulf News, 2011, <http://gulfnews.com/news/uae/emergencies>
- Yemen Emergency, <http://www1.wfp.org/index.php/emergencies/yemen-emergency>, Erişim Tarihi: 06.12.17
- Yemen KİK Planını Reddetti", Hürriyet, 1 Mayıs 2011, <http://www.hurriyet.com.tr/yemen-kik-planini-reddetti-17681615>
- Yemen: Defusing the Saada Time Bomb, International Crisis Group, (2009) <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/yemen/yemen-defusing-saada-time-bomb>, Middle East Report, No. 86(27)
- Yemen: Saudi Campaign Will Shape, not end Conflict, <https://search.proquest.com/docview/1672105346?accountid=15959>, 2015
- Yemen: Students Call for Arabs to Rise up, (2011), <https://revolutionaryfrontlines.wordpress.com/2011/01/16/yemen-students-call-for-arabs-to-rise-up/>, Erişim Tarihi: 30.11.17.
- Yemen'de İktidar Mücadelesi ve İç Savaş, Stratejik Düşünce ve Analiz Merkezi (SDAM), (2017). <http://www.stratejidusunce.org/Detay/Haber/1039/yemende-iktidar-mucadelesi-ve-ic-savas.aspx>,
- Yemen'de Onbinler Salih Gitsin, Diyor, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/02/110203_yemen, Erişim Tarihi: 30.11.17
- Yemen'e operasyon sona erdi. (2015). <http://www.aljazeera.com.tr/haber/yemene-operasyon-sona-erdi>, Erişim Tarihi: 04.12.2017
- Yürük B. (2017). BM Acil Durumlar Koordinatörü O'Brien: Yemen'de Dünyanın En Büyük İnsani Krizlerinden Biri Yaşanıyor, <http://aa.com.tr/tr/dunya/bm-acil-durumlar-koordinatörü-obrien-yemende-dünyanın-en-buyuk-insani-krizlerinden-biri-yasaniyor/888146?amp=1>, Erişim Tarihi: 17.11.17
- Yemen, <http://www.emro.who.int/yem/yemen-news/who-delivers-70-tons-of-life-saving-medicines-and-supplies-to-sanaa.html>